

RIFAT N. BALI
Musa'nın Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları

RIFAT N. BALI 1948 yılında İstanbul'da doğdu. 2001 yılında Sorbonne Üniversitesi, Ecole Pratique des Hautes Etudes'den mezun oldu. Yayınlarının tam listesi www.rifat.bali.com adresinde mevcuttur.

İletişim Yayınları 713 • Tarih Dizisi 13
ISBN-13: 978-975-470-887-5
© 2001 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1-5. Baskı 2001-2014, İstanbul
6. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Asena Günal

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI İstanbul Şişli Beth Israel Sinagogu'nda İbrance eğitimi alan çocuklar, 1976, Beth Hatefutsoth Arşivi (Tel Aviv)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

RIFAT N. BALI

Musa'nın Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları

*“Dina demalhuta dina” (aramice)
“Krallığın kanunu [geçerli olan] kanundur”*

Babil Talmud’u Bava Kama 113a

(İlk kez III. yüzyılda Babilli Yahudi tefsir âlimi Samuel tarafından açıklanan hukuk ilkesi. Bu ilkeye göre Yahudiler, Yahudi şeriatının hükümlerine aykırı olsa bile, yaşadıkları devletin kanunlarına uymalıydılar.)

*Anne ve babama,
Betî’ye, Nedim’e, Seza’ya ...*

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....	9
ÖNSÖZ.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
MİKRO TARİH	23
Bir Ailenin Öyküsü	25
İKİNCİ BÖLÜM	
BİR OLAY, BİR KURUM	51
31 Mart Vakası ve Hareket Ordusu'ndaki Yahudi Taburu	53
Manisa Moris Şinasi Hastanesi'nin Tarihçesi	83
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
CUMHURİYET'İN OLAYLI YILLARI:	
TEK PARTİ DÖNEMİ	107
Bir Tarih Romanının Filme Çekilememe Serüveni: <i>Musa Dağ'da Kırk Gün'ün Hikâyesi</i>	109
Nazilerin İktidara Gelmeleri ve İstanbul'da Nazilere Karşı Bir Boykot Teşebbüsü	141
Balat'ta Bir Boykot Söylentisi	163
1938 Yılı İtibariyle Türkiye Yahudilerinin İktisadi Durumu	171
Struma Faciası ile İlgili Yeni Bilgiler ve Belgeler	181

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET'İN GÖZDEN KAÇAN YANI: ANTİSEMİTİZM	209
Yaşam Öyküsü, Yayınları ve Düşünce Dünyası ile Cevat Rifat Atilhan	211
İrkçi Bir Dernek: Türkiye Siyonizmle Mücadele Derneği	257
Millî Gazete'nin Bir Kültür Hizmeti Olarak Dağıttığı Kitap: <i>Dünyayı Kimler Yönetiyor?</i> <i>Gizli Dünya Devleti</i>	271
İslâmî Söylemin Vazgeçemediği Bir Tema: Siyonizm ve Yahudi	279
Cumhuriyet Dönemi'nde Antisemitizm	305
28 Şubat Sonrasında İslâmî Söylemde "Nazi Rejimi" Teması	387
Bir Diğer Düşman: Dönmeler veya Gizli Yahudiler	411
ÖZEL TERİMLERİN AÇIKLAMALARI	451
KAYNAKÇA	453

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACMEOR	: Asociata Culturala Mondiala a Evreilor Originari din Romania (Romen Yahudileri Dünya Kültür Birliği)
ADL	: Anti-Defamation League (İftiraya Karşı Koyma Birliği)
AIPAC	: American Israeli Public Affairs Committee (Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi)
AJC	: American Jewish Congress (Amerikan Yahudi Kongresi)
Alyans	: Alliance Israélite Universelle
AMA	: Amerikan Millî Arşivleri
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BP	: British Petroleum
C.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CZA	: Central Zionist Archives (Merkez Siyonist Arşivleri)
ÇYDD	: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
Çev.	: Çeviren
DEP	: Demokrasi Partisi
Der.	: Derleyen
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilâtı
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
Ed	: Editör
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FP	: Fazilet Partisi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
Haz.	: Hazırlayan

IHR	: Institute for Historical Review (Tarih Araştırmaları Enstitüsü)
İBDA-C	: İslâmî Büyük Doğu Akıncıları Cephesi
İDA	: İsrail Devlet Arşivleri
İHD	: İnsan Hakları Derneği
İDP	: İslâm Demokrat Partisi
İETT	: İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
JCA	: Jewish Colonisation Association (Yahudi Kolonizasyon Ajansı)
JTA	: Jewish Telegraphic Agency (Yahudi Telgraf Ajansı)
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
LBDT	: La Boz de Türkiye
MGK	: Millî Güvenlik Kurulu
MGM	: Metro Goldwyn Mayer
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MIT	: Millî İstihbarat Teşkilatı
MKP	: Millî Kalkınma Partisi
MNP	: Millî Nizam Partisi
MSP	: Millî Selamet Partisi
MTTB	: Millî Türk Talebe Birliği
Müh.	: Mühendis
PKK	: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
PRO	: Public Record Office (İngiliz Devlet Arşivi)
RP	: Refah Partisi
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
t.y.	: Tarih yok
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCK	: Türk Ceza Kanunu
THK	: Türk Hava Kurumu
TKMD	: Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
y	: Yaprak
yay. haz.	: yayına hazırlayan
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

ÖNSÖZ

Bu kitapta yer alan incelemeleri derleyip bir kitaba dönüştürme fikri, birçok kişinin yazılarının toplu bir şekilde bir kitap halinde bir arada bulunmasının her şeyden önce pratik bir faydası olduğunu belirtmesinden ortaya çıktı. Türkiye’de araştırma yapanlar bu “pratik fayda”nın ne anlama geldiğini yakinen bilmektedirler. Kütüphanelerde dergi koleksiyonları nathamamdır. Birkaç kütüphaneyi dolaştığınız halde çoğu zaman tüm bir dergi koleksiyonunu baştan sona okuma imkânından mahrumsunuz. Dergi koleksiyonlarının, birkaç istisna haricinde, makaleler dizinleri mevcut olmadığından, bir makaleyi tespit edebilmek için cilt cilt dergiyi büyük bir sabır ve azimle taramalısınız. Milli Kütüphane’nin yayımladığı süreli yayınlar bibliyografyası tüm yayınları içermez. Dergileri ay be ay takip edenler bile kimi zaman bazı sayıları gözden kaçırmış olurlar. Bu ve bunlara benzer nedenlerden ötürü araştırmacılar ve okurlar daima ilgi duydukları konuları inceleyen yazıların derlenip bir arada sunulmasını tercih ederler.

Kitap 1995 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan araştırmacılık ve yazarlık serüvenim sırasında yayımlamış olduğum incelemelerimin az bir kısmını kapsamaktadır. Kitapta yer alan makaleleri seçerken dikkate aldığım ölçüt bunların

zaman içinde kalıcı vasıflarını kaybetmemeleri, günlük olaylara tepki olarak yazılmış yazılar olmamaları ve ortak çizgilerinin tarihle ilgili araştırmalar olmasıdır. *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri - Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)* kitabımın devamı olarak hazırlamakta olduğum yeni kitaplarda yer alacak bazı olayları veya konuları kısmen içeren makalelere, tekrar yaratmamak için bu çalışmada yer vermedim. Kitapta yer alan makaleler ilk yayımlanmış olan hallerine göre az veya çok değişiklikler içermektedir. Makaleler tekrar gözden geçirilirken gözden kaçmış kimi olgusal hatalar düzeltildi, yayımlanmalarından sonra vakıf olduğum yeni bilgi ve belgeler eklenerek genişletildi ve güncelleştirildi.

Kitapta yer alan incelemelerden altısı daha önce hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Bunlar; “31 Mart Vakası ve Hareket Ordusu’ndaki Yahudi Taburu”, “Manisa Moris Şinasi Çocuk Hastanesi’nin Tarihçesi”, “1938 Yılı İtibariyle Türkiye Yahudilerinin İktisadi Durumu”, “Struma Faciası ile İlgili Yeni Bilgiler ve Belgeler”, “28 Şubat Sonrasında İslâmî Söylemde ‘Nazi Rejimi’ Teması” ve “Bir Diğer Düşman: Dönmeler veya Gizli Yahudiler”dir. “İslâmî Söylemin Vazgeçemediği Bir Tema: Siyonizm ve Yahudi” makalesinin ilk hali *CEMOTİ* (Paris) dergisinde İngilizce olarak yayımlanmıştır. “1938 Yılı İtibariyle Türkiye Yahudilerinin İktisadi Durumu” makalesi telif yazı olmayıp çeviridir. Bu yazıyı sadece notlandırarak yayına hazırladım.

Burada genişletilmiş ve güncelleşmiş haliyle yer alan yazılarda dikkate aldığım bir diğer önemli nokta da bu yazıların bugünkü haleti ruhiyemi yansıtmalarıdır. 1995-96 yıllarında özellikle *Express* dergisinde yayımlanmış olan yazılarımla dinsel kimliğimi ön plana çıkaran talepkâr bir yanları vardı. Bugün ise artık böyle bir tavrımın olmadığımı söyleyebilirim. Şu andaki haleti ruhiyemin şekillenmesinde esas itibariyle iki unsur rol oynadı. Türkiye’nin toplam nüfusunun binde bir buçuğu gibi son derece önemsiz bir sayı teşkil eden, gerek siyasal ve gerek toplumsal anlamda kamuoyu ve merkezî otorite nezdinde hiçbir etkinlikleri ve ağırlıkları kalmamış olan azınlıkların, bugün itibariyle mevcut olabilecek muhtemel sorunları-